

Referat fra oppstartsmøte for samarbeidsforum mellom offentlige etater om elektromagnetiske felt (EMF) og helse – 7. november 2019.

Tilstede:

Helsedirektoratet: Jakob Linhave

Folkehelseinstituttet (FHI): Dag Markus Eide

Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom): Tore Lunestad, Helene Unander, Atle Markussen

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE): Guro Grøtterud

Helse Sør-Øst RHF/Ullevål sykehus, Seksjon for miljø- og arbeidsmedisin: Britt Grethe Randem

Helse Nord RHF/UNN Tromsø, Arbeids- og miljømedisinsk avdeling: Jan Vilis Haanes

Norsk forening for allmenmedisin (NFA): Christina Stangeland Fredheim

Direktoratet for strålevern og atomikkerhet (DSA): Tone-Mette Sjømoen, Lars Klæboe

Forfall:

Helsedirektoratet: Magnus Aindley Jahrnes

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE): Arne Venjum

Møteleder: Tone-Mette Sjømoen

Referent: Lars Klæboe

1. Velkommen og presentasjonsrunde

Alle deltakerne presenterte seg og sin arbeidsplass.

2. Presentasjon fra hver virksomhet om deres tilnærming til EMF

- NFA: Sitter i dette forumet for å representere fastlegenes syn på saken.
- Helsedirektoratet: Innen stråling og folkehelse jobber Helsedirektoratet med både UV, radon og EMF. Gjør ikke egne kunnskapsoppdateringer, men lener seg på FHI. Myndighetsutøvelse – forvalter bestemmelser i helsepersonelloven. Har bidratt til etableringen av fire regionale sentre innen astma, allergi og overfølsomhet, RAAO. Stort spenn i henvendelser de får.
- FHI: Publiserer forskning, men er avhengig av ekstern finansiering. Forskningsprosjekter innen mekanismer og toksikologi, men for tiden ingen knyttet til EMF. Gode på kunnskapsoppdateringer, og følger andres kunnskapsoppdateringer, f.eks. SSM. Svarer på spørsmål om stråling.
- Nkom: Utfører målinger og gjør vurderinger av målinger. Gjennomfører flest støymålinger, men også noen målinger av stråling. Langtidsmålinger – måleprosjekt for å måle endring over tid, har pågått siden 2013. Drifter tjenesten www.finnsenderen.no. Svarer på henvendelser om EMF og eksponering.
- NVE: Reguleringsmyndigheten for energi i NVE har ansvar for nettselskapenes utrulling av AMS-målere/smarte strømmålere, mens nettselskapene har ansvaret for kommunikasjonsløsningen som er valgt. Konesjonsavdelingen i NVE har ansvar for kraftlinjer over 22 kV og EMF kan inngå i vurderingen.
- UNN Tromsø, Arbeids- og miljømedisinsk avdeling: Arbeids- og miljømedisinsk seksjon utreder pasienter, gjennomfører forskning og prosjekter, underviser og tilbyr rådgivning, tilbyr instrumentutleie og konsulenttenester. Dette gjøres også i forhold til helseplager tilskrevet miljøfaktorer, herunder EMF. I praksis gjennomføres det noen få pasientutredninger i året, samt besvares noen telefoniske

henvendelser. Videre gis det undervisning i ulike fora og publiseres vitenskapelig innen tematikken. RAAO utreder og behandler pasienter med kompliserte allergiske tilstander, men ikke helseplager tilskrevet miljøfaktorer, herunder EMF.

- Ullevål sykehus, Seksjon for miljø- og arbeidsmedisin: Hoveddelen av arbeidet består i å utrede arbeidsrelaterte lidelser. 1-2% av utredningene er EMF-relatert, og har hittil i år hatt 6 pasienter. Fikk i forrige uke 5-6 nye henvisninger som dessverre måtte avvises pga. manglende kapasitet.
- DSA: Fagmyndighet på EMF-området. Være oppdatert på kunnskapsstatus, gi informasjon og komme med råd, samt oppdatere og forvalte strålevernregelverket. Deltar i nasjonalt og internasjonalt samarbeid om EMF og helse.

3. Forventninger til samarbeidsforumet

DSA innledet om bakgrunnen for opprettingen av forumet. Helsedirektoratet, FHI og DSA er faste representanter i samarbeidsforumet. Nkom, NVE, helseforetakene ved arbeids- og miljømedisinske enheter og Norsk forening for allmennmedisin deltar ved behov. Andre myndigheter og organisasjoner vil inviteres ved behov. Nkom står til disposisjon ved eventuelle målebehov.

Det ble uttrykt forventninger om at de ulike virksomhetene i forumet er koordinert og samsnakkert om informasjon som vi gir ut.

Temaer som forumet bør diskutere videre er håndtering av bekymring, overfølsomhet og helseplager, inkludert helsetilbud til de som har behov for det. Videre bør forumet diskutere behov for kunnskapsoppsummeringer f.eks. på mekanismer og plager tilskrevet EMF, som det kan være riktigere å se i en større sammenheng enn bare EMF.

4. 5G og myndighetssamarbeid

5G og informasjon blir ett av temaene på neste møte i samarbeidsforumet.

5. Møtefrekvens, møtested o.l.

Det var enighet om å ha tre møter i løpet av 2020, og at det første møtet arrangeres ganske tidlig i løpet av året. Møtene i 2020 vil holdes hos DSA. Det vil også bli mulighet til å delta via videokonferanse.

6. Synliggjøring av arbeidet i gruppa

Referat skal oversendes til Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og Olje- og energidepartementet (OED). DSA vil publisere en nettnyhet om oppstartsmøtet på sine nettsider.

7. Neste møte

Neste møte avholdes i månedsskiftet januar/februar 2020. DSA sender ut en doodle-spørring for å finne en passende dato. Tema på neste møte blir bl.a. 5G og informasjon, samt lage en oversikt som viser hvem som gjør hva innen EMF. DSA utarbeider forslag som sendes til deltakerne på forhånd.

8. Eventuelt

Ingen saker ble meldt inn til eventuelt.

Referat fra andre møte i samarbeidsforum mellom offentlige etater om elektromagnetiske felt (EMF) og helse – 4. februar 2020.

Møteleder: Tone-Mette Sjømoen

Referent: Lars Klæboe

Tilstede:

Helsedirektoratet: Jakob Linhave

Folkehelseinstituttet (FHI): Dag Markus Eide

Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom): Helene Unander

Helse Sør-Øst RHF/Ullevål sykehus, Seksjon for miljø- og arbeidsmedisin: Britt Grethe Randem

Helse Nord RHF/UNN Tromsø, Arbeids- og miljømedisinsk avdeling: Jan Vilis Haanes

Norsk forening for allmenmedisin (NFA): Christina Stangeland Fredheim

Direktoratet for strålevern og atomikkerhet (DSA): Tone-Mette Sjømoen, Lars Klæboe

1. Velkommen

2. Hvem gjør hva innen EMF-området

DSA hadde før møtet sendt ut et utkast til en oversikt over hvem som gjør hva på EMF-området. Tanken med denne oversikten er at den skal vise hvem som informerer og har ansvaret for ulike aspekter rundt EMF. Det kom inn noen innspill til utkastet før møtet. Utkastet med innspill ble diskutert videre i møtet. Etter møtet gjør DSA de endringene som vi ble enige om og sender ut nytt utkast til medlemmene i samarbeidsforumet.

Det er noen utfordringer knyttet til ivaretagelsen av pasienter som har symptomer assosiert med EMF ("el-overfølsomhet"):

- Fastlegene bør få bedre verktøy til å ivareta denne pasientgruppen. Det jobbes med oppdatering av arbeidsmedisinske veiledninger i oppslagsverket NEL (Norsk Elektronisk Legehåndbok), men fastlegene trenger også mer kompetanse og informasjon når det kommer nye teknologier, f.eks. 5G.
- Fastlegene har behov for noen de kan henvise pasienter til og søke kompetanse hos regionalt.
- Det er noen utfordringer når det gjelder kompetanse og ressurser som helseregionene har tilgjengelig for å kunne ha et godt behandlingstilbud for disse pasientene.

3. 5G og informasjon fra myndighetene

Nkom innledet med en presentasjon om hva 5G er og mulige fremtidsutsikter.

Foreløpig er det usikkert hvor omfattende utbyggingen av 5G vil bli i årene fremover, dette gjelder spesielt de høyeste frekvensene.

DSA hadde før møtet sendt ut et utkast til dokument om 5G som gir noen talepunkter, samt diverse bakgrunnsinformasjon. Det kom inn noen innspill til dokumentet før møtet, som så ble diskutert videre i møtet. Etter møtet gjør DSA de endringene som vi ble enige om og sender ut nytt utkast til medlemmene i samarbeidsforumet.

4. Involvering av interesseorganisasjoner

Samarbeidsforumet kan arrangere et møte der interesseorganisasjoner inviteres.

Følgende momenter kom frem her:

- Viktig med transparens rundt hvem som inviteres

- Klare kriterier i en invitasjon og tydelig mål for møtet
- Forslag til tema som presenteres av samarbeidsforumet; Formelle krav til kunnskapsoppdateringer, kjente helseeffekter av EMF, symptomer assosiert med EMF og bekymring for negative effekter av EMF
- Organisasjonene får mulighet til å presentere sine syn på saken

I tillegg kan det arrangeres et åpent møte i regi av NSFT (Norsk Selskap for Farmakologi og Toksikologi). FHI fra initiativ overfor NSFT.

5. Dato og tema for neste møte

Tema for neste møte:

- Organisering av møte med interesseorganisasjoner
- Diskutere behov for kunnskapsoppdatering

Neste møte avholdes fredag 5. juni 2020 i DSAs lokaler.

6. Eventuelt

Ingen saker ble meldt inn til eventuelt